



Intervju: akademik Jakša Barbić

U ovom broju donosimo intervju s doajenom hrvatskog trgovačkog prava i prava društava, akademikom Jakšom Barbićem. S akademikom Barbićem prisjetili smo se njegovih studentskih dana, ali i dotaknuli nekih aktualnih tema vezanih uz gospodarsku krizu i goruće probleme hrvatskog gospodarstva.

Za početak, recite nam nešto o svojim studentskim danima. Kada i zašto ste se odlučili za pravni studij?

Na Pravni fakultet upisao sam se prije pedeset i pet godina, no nisam oduvijek znao da se želim baviti pravom. Naime, kao mladić bavio sam se glumom i dobivao dobre kritike. Međutim, kako u glumačkom pozivu čovjek mora biti zvijezda ili je gladan kruha, a ja nisam sklon rizicima, upisao sam pravo jer me i to područje zanimalo kao uređenje društvenih i međuljudskih odnosa. Sklonost glumi mi je, međutim, kasnije dobro došla jer je svaki javni nastup pravnika ujedno i gluma, ali gluma s ozbiljnim sadržajem!

Opišite nam ukratko kako je izgledao pravni studij u vrijeme kada ste Vi studirali. Je li se u odnosu na to razdoblje puno promijenilo?

Kada sam počeo studirati na prvoj godini nas je bilo oko tisuću i sedamsto, što redovitih, što izvanrednih studenata, a od te generacije redovno je četvrtu godinu upisalo nas četrdesetak. Međusobno smo se slabo poznavali, formirale su se grupe ljudi koji su se znali uglavnom s predavanja i seminara te tada obvezne predvojničke obuke. Kada očima studenta promatrate zbivanja na Fakultetu u zadnjih pola stoljeća, u pristupu studiju i nije bilo naročito velikih promjena. Naravno, drugačije se studiralo. Mi smo cijeli Fakultet polagali u petnaestak ispita, ali su neki ispiti zajedno činili cjelinu, na primjer ustavno pravo i nacionalna povijest država i prava, građansko i obiteljsko pravo, građansko procesno i međunarodno privatno pravo, ondašnje privredno i pomorsko pravo. To je možda najveća promjena u studiranju u odnosu na to vrijeme. Kako je pravni sustav bio manji, ni materija nije bila toliko opsežna kao danas pa je tada, što se opsežnosti gradiva tiče, bilo jednostavnije studirati. Predavanja nisu bila obvezna, a diplomatske radnje nije bilo, studij je završavao s polaganjem zadnjeg ispita. Približavanjem Hrvatske Europskoj uniji i prilagodbom našeg prava europskoj pravnoj stečevini naš će pravni sustav i dalje rasti što će se odraziti i na studij.

Pamtite li nekog profesora koji Vas se posebno dojmio?

Naravno, mladi ljudi uvijek traže uzore u svojim profesorima. Od svakog treba preuzeti neku dobru osobinu i dalje je razvijati kako biste razvili svoj stil, ne i bili klon onoga od koga nešto uzimate. Jako dobro se sjećam pokojnog profesora Bičanića, bio je zvijezda svoga vremena, predavao je ekonomsku politiku i bio "jači" u tome od profesora Ekonomskog fakulteta. Izvršno je predavao i bio iznimno slobodouman čovjek što u ono vrijeme i nije bilo lako. Moram spomenuti i profesora Bayera iz kaznenog procesnog prava,

odlikovali su ga duhovitost i jednostavnost u iznošenju gradiva, a unatoč govornoj mani bio je sjajan predavač. Tek kad vam se i najsloženiji pravni instituti učine potpuno jednostavnima možete reći da ste ih u potpunosti shvatili, a te je profesore odlikovala upravo osobina da o najsloženijim stvarima govore na najjednostavniji mogući način.

Ispričajte nam neku anegdotu iz Vaših studentskih dana!

Kao što sam već rekao, bavio sam se glumom i bio sam izvrstan imitator. Tako sam se često u pauzama između predavanja na sveopće oduševljenje kolega znao popeti na katedru i oponašati nekog od profesora. Jednom me profesor Bičanić zatekao dok sam bio u "punom pogonu"! Cijela je dvorana zanimemila od iščekivanja. Profesor je došetao do mene, stavio mi ruku na rame i rekao: "Kolega, bilo bi krajnje neinteligentno s moje strane kad ne bih dozvolio vama mladim ljudima da se šalite na moj račun.". Dvoranom se prolomio buran aplauz, no mene je još uvijek kopkalo kako će izgledati naš susret na ispitu. Međutim na ispitu se profesor pokazao kao vrlo korektan i na kraju sam dobio odličan.

Kako biste ocijenili kvalitetu nastave na Pravnom fakultetu? Smatrate li bolonjsku reformu visokog školstva uspješnom ili možda mislite kako Hrvatska sveučilišta još nisu dosegla razinu (u pogledu brojnosti stručnih kadrova i raspoloživih materijalnih resursa) za njenu uspješnu implementaciju?

Ključni problem našeg fakulteta je što ne ispunjava uvjete za drugačiji pristup studiranju. Na primjer, svojim seminaristima predavao sam kako se piše ugovor, u tehničkom smislu. Toga nema u knjigama, na njih sam prenosio znanje i iskustvo stečeno radom u praksi. Na žalost, to je čulo samo četrdesetak studenata od njih četiri stotine i pedeset na četvrtoj godini. Na našem fakultetu nema dovoljno nastavnih kadrova, prostora, a niti financijskih sredstava i opreme za provođenje bolonjskog procesa. Mi smo daleko od ideala od dvadeset i pet studenata po jednom profesoru. Studenti teško mogu pratiti predavanje jednog nastavnika šest sati u komadu. Neke zemlje odgodile su uvođenje bolonjskog procesa jer za to nisu bile spremne, na što se i u nas upozoravalo. Uzmite samo potreban broj nastavnika i koliko godina mukotrpnog rada treba da od diplomiranog pravnika netko postane nastavnik na Pravnom fakultetu sposoban prenositi znanje na studente. Sve drugo je lakše i brže, ali za rješenje spomenute pretpostavke treba prema okolnostima i do deset godina.

Na žalost, na Fakultetu se često susrećemo s problemom nedostatka motivacije studenata. Što mislite zašto je tomu tako? Što je Vas motiviralo za vrijeme studija?

Moja motivacija prvenstveno je bio interes prema području prava, u studij sam ušao s ljubavlju, a ne iz hira. Želja mi je bila da budem sudac ili odvjetnik i želio sam biti dobar u tome pa sam studiju pristupio ozbiljno. Smatrao sam da je za vrijeme studija najvažnije razviti dobar način razmišljanja i pravničku logiku, a ne bubati činjenice napamet. To mi je u kasnijoj karijeri bilo od velike koristi. Sa studija je bitno ponijeti širu sliku i sposobnost snalaženja u pravnim problemima - dobar pravnik uvijek mora znati gdje će pronaći rješenje za ono što je pred njim. To je ujedno bila i moja najveća motivacija, da uđem u bit stvari, što mi je u kasnijem životu i kao teoretičaru, ali i kao praktičaru itekako koristilo. Zvanje se mora odabrati prema stvarnom interesu i ljubavi za poziv a ne prema mogućim materijalnim probicima ili ne daj Bože po nečijem diktatu. Najteže je u životu raditi nešto što se ne voli, a to se onda odražava i na kvalitetu života i rada. Sretan i zadovoljan čovjek stvorit će i materijalne pretpostavke potrebne za život, one ne smiju biti prvenstveni cilj odabira zvanja.

Na Fakultetu je općepoznata mjesečna tribina koju Vi organizirate u sklopu Kluba pravnika grada Zagreba. Ima li neka koju posebno pamтите?

Do sada smo u sedamnaest godina održali sto pedeset i jednu tribinu, svaki mjesec u godini osim tri ljetna i to bez izuzetka. Nakon svake tribine na idućoj se sudionicima besplatno dijeli bilten u kome se objavljuju uvodno izlaganje i rasprava sudionika, a na kraju godine izdaje se godišnjak koji sadrži biltene svih devet tribina održanih u toj godini. Na to sam osobito ponosan, a raduje me i što nitko nikada nije odbio poziv na tribinu. Posebno pamtim tribinu "Odgovornost za uređaje u medicini" koju smo održali gotovo simultano s tada aktualnom aferom "Baxter" na kojoj su sudjelovali liječnici, pravnici i inženjeri s područja cijele Hrvatske. Vezano za tu temu, idući smo mjesec održali tribinu na temu odgovornosti za greške u medicini. Te se tribine i sada nakon toliko godina spominju u stručnim krugovima. No, bilo je i drugih vrlo zanimljivih i uvijek aktualnih tema.

Tijekom svoje bogate akademske karijere mnogo ste vremena proveli i radeći u praksi kao nezavisni pravni savjetnik, arbitar u rješavanju međunarodnih trgovačkih sporova, predsjednik ili član nadzornih odbora vodećih hrvatskih poduzeća i dr. Koliko Vam je to pomoglo kao znanstveniku i profesoru na Pravnom fakultetu? Smatrate li da je za dobrog teoretičara neophodno poznavanje prakse i praktične primjene pravnih instituta, njihovog oživotvorenja?

Cijeli sam se život pola vremena bavio teorijom, a pola praksom. Razliku između profesora koji se bavi isključivo teorijom i onoga koji ima iskustvo i u praksi lako je uočiti na predavanjima i u pisanju radova. Provođenjem teorije u praksi čovjeku se stvari iskristaliziraju i postaju mnogo jasnije, a predavanje i pisanje uvijek može potkrijepiti i nekim životnim primjerom, što je od iznimne važnosti. To nije uvijek lako, ali se itekako isplati. Bez spoja prakse i teorije se ne može. Svrha prava njegova je primjena, njegovo praktično oživotvorenje, a signali iz prakse omogućuju ispravan teorijski pristup i korisne zakonodavne intervencije. Zatvaranje samo u teoriju, što je najlakše i vrlo komotno, dovodi do opasnosti da se ode nebu pod oblake odakle više ne vidite zbivanja na zemlji kojima se bavite. Posljedice su očite.

Sudjelovali ste u izradi mnogih sistemskih zakona s područja trgovačkog prava i prava društava. Kako vidite odnos prava i ekonomije? Koliko je za studenta prava važno poznavanje gospodarstva i ekonomske znanosti?

Teško je odrediti gdje prestaje ekonomija i počinje pravo. Pravo uređuje ekonomske odnose, međusobno se isprepliću i nemoguće ih je odvojiti. Za pravnika je izuzetno bitno da poznaje osnovne ekonomske pojmove i to ne smije zaboraviti. Međutim pravo je strog i logički određen, gotovo matematički precizan sustav pojmova i instituta dok je ekonomija po tom pitanju mnogo manje određena, rekao bih gotovo lepršava.

Što smatrate ključnim problemom hrvatskog gospodarstva? Što vidite kao potencijalna rješenja?

Hrvatsko gospodarstvo nikada nije napravilo pravu strukturnu promjenu, dobrim dijelom zbog nedostatka političke volje. Polazilo se od pretpostavke da turizam može biti baza, pogoduje se trgovinu i uvoz, a zanemaruje proizvodnju i izvoz. Na turizmu, koji u bruto društvenom proizvodu sudjeluje sa 15-18 % ne može se temeljiti nacionalna ekonomija zemlje s četiri i pol milijuna stanovnika. Nadalje, Hrvatska vodi pogrešnu politiku poticanja proizvodnje. Za proizvodnju, koja je za nas nužna, potreban je kapital, a kako domaćeg

kapitala nema dovoljno, prijeko je potrebno privući strane ulagače. Na žalost, čini se kako stvaranjem nepovoljnih uvjeta za poslovanje, pa i opće društveni pristup tome, činimo sve kako bismo strane ulagače odbili. U usporedbi sa ostalim zemljama, kada se uzmu u obzir sve okolnosti uključujući i učinkovitost, cijena rada u Hrvatskoj je za poduzetnika previsoka, a radniku na kraju s obzirom na njegovu kupovnu moć ostane malo zbog velikih doprinosa, poreza, prireza i ostalih nameta - tu nastaje apsurdno stanje! Uz to, u jedinicama lokalne i područne samouprave postupak izdavanja građevinskih i drugih dozvola, davanja koncesija i izdavanja raznih isprava potrebnih za poslovanje vrlo je dugotrajna, a kada se tome pridoda i čitav niz raznih nameta i doprinosa (njih čak oko dvjestotinjak!) nije teško zaključiti kako u nas baš i ne vlada povoljna poduzetnička klima. Uvjete za poslovanje nužno je bitno mijenjati.

Nadalje, treba raditi na infrastrukturnom pristupu, ostvarenju i zaštiti prava pred sudovima i organima uprave. Dok jedan trgovački spor prođe sve instance, uključujući i Ustavni sud, može proteći i desetak godina, a do tada cijeli sporni pravni odnos najčešće već odlazi u drugom pravcu. Prijeko je potrebno iz temelja preurediti sustav lokalne i regionalne samouprave. Hrvatskoj nije potrebno da ima oko 580 jedinica samouprave (1990. imala ih je 105) dok ih primjerice Danska, zemlja s najbolje uređenom samoupravom, a približno je sličnog broja stanovnika kao Hrvatska, ima samo 97 (1990. imala ih je 267). To je znak da je Hrvatska izrazito centralizirana zemlja, koja ne slijedi svjetski trend smanjenja broja jedinica uz striktnu primjenu načela supsidijarnosti, s vrlo neefikasnom upravom. Sve se to nikako ne može smatrati dobrim uvjetima za privređivanje. Nedopustivo je da kod nas 1,3 zaposlenih "financira" jednog umirovljenika, dok bi u normalnim uvjetima na četiri zaposlena dolazio jedan umirovljenik. Uz to samo petina umirovljenika koristi mirovinu na temelju odrađenog punog radnog staža. Tada se manjkovi moraju kompenzirati iz proračuna i uvode se novi porezi što u konačnici mora rezultirati krizom. Prijeko je potrebna ozbiljna strukturna promjena gospodarstva koja će zahtijevati jako rezanje troškova, što će se nužno odraziti na građanima i njihovim prihodima, a to neće biti lako.

U današnjoj krizi pokazalo se na primjeru hrvatskih banaka koje i dalje posluju s dobiti kako konzervativniji pristup u financijskom sektoru ipak dugoročno jest jedino održivo rješenje. Kako to da se kriza na naše banke nije odrazila u istoj mjeri u kojoj se odrazila na strane? Smatrate li da će u skoro vrijeme i na hrvatsko tržište kapitala doprijeti novi financijski instrumenti u vidu trgovine financijskim derivatima te je li važno da na taj potencijalni budući prodor preventivno djelujemo kvalitetnom regulacijom koja će smanjivati rizičnost takvih transakcija?

Naše banke pretežno su u rukama velikih stranih bankarskih grupacija koje potječu iz zemalja u kojima je kamatna marža niža nego u Hrvatskoj. Stoga te "majke" svojim "kćerima", našim bankama, daju kredite kako bi one plasirale novac na našem tržištu i tako maksimizirale dobit u odnosu na neku drugu zemlju sa nižom kamatnom maržom, što je legitimno i gospodarski opravdano. Naše banke nisu ušle u trgovinu financijskim derivatima jer su to spriječile strane bankarske grupacije u okviru kojih djeluju. Možete samo zamisliti što bi se dogodilo i kako bi se razigrali domaći bankari, naravno ne svi, da su djelovali izvan tih grupacija privučeni primamljivim prinosima iz trgovine tim financijskim instrumentima. Hrvatska je vjerojatno jedina zemlja u kojoj su banke spašavale državu, a ne država banke! Banke su kreditirale državu da se "izvuče", a država nije ozbiljno smanjila troškove, iako je na vrijeme na to bila više puta upozorena i od stručnjaka i od guvernera Hrvatske narodne banke pa i predsjednika Republike. Ta se upozorenja nisu ozbiljno shvaćala, čak se na njih i neprimjereno reagiralo. Što se trgovine financijskim derivatima tiče, smatram da će se ona vratiti, ali će se vratiti pod drugačijim, strožim uvje-

tima, propise će trebati donositi po modelu koji bude usvojen u svijetu. Kako je naš pravni sustav rađen po uzoru na njemačko pravo, bilo bi dobro slijediti ga i u tome.

Izraz koji sami koristite, „zakonodavni stampedo“ – je li on pozitivnog ili negativnog karaktera? Kako se hrvatski zakonodavac, ali i izvršna vlast snalazi s inflacijom propisa uvezanih iz pravne stečevine Europske unije?

Europska unija s vremenom sve više hipertrofira svoje propise i ona zemlja koja ulazi kasnije morat će u svoj pravni sustav unositi više tzv. europskih normi. U kratkom roku potrebno je u domaće zakonodavstvo unijeti velik broj propisa, što nosi sa sobom mnoge opasnosti. Pri unošenju u naše pravo rješenja iz europskih smjernica nije se vodilo računa o posljedicama toga na pravni sustav kao cjelinu. Među pojedinim državnim resorima nije bilo koordinacije pri donošenju ili mijenjanju brojnih zakona i podzakonskih akata što je u konačnici rezultiralo rastakanjem i heterogenizacijom pravnog sustava do krajnjih granica. Probleme radi i neujednačenost nazivlja koja je posljedica nestručnog prevođenja smjernica. Moguće rješenje bilo bi prevođenje smjernica s njemačkog jezika, ali i njihovo unošenje u pravni sustav po uzoru kako je to učinjeno u njemačkom pravu, budući da je hrvatski pravni sustav oduvijek bio blizak germanskom pravnom krugu na kojemu se i temelji. Pri prevođenju smjernica treba ući u bit pravnog sustava i voditi računa o njegovim posebitostima kako ne bi došlo do pogrešnog korištenja pravnog nazivlja što dovodi do nereda i zabuna, a to rezultira pravnom nesigurnošću. Primjer je za to Zakon o tržištu kapitala u čijim je nekim odredbama došlo do očitih propusta i suprotnosti s drugim propisima na kojima se temelji dio pravnog sustava koji se tim zakonom uređuje. Osnivanje stručnog tijela koje bi se, nakon sadašnjeg rastočenog, bavilo stvaranjem skladnog pravnog sustava, ne zanemarujući rješenja koja on mora sadržavati iz tzv. europskog prava, moglo bi biti jedno od rješenja ovog problema.

Na jučerašnjoj saborskoj raspravi o izmjenama Zakona o sudskom registru raspravljalo se o tome treba li prilikom zahtjeva za osnivanje pravne osobe osnivač nadležnom trgovačkom sudu podnijeti izjavu o ne dugovanju poreza i doprinosa. Smatrate li takvu odredbu dobrom ili pak ona samo pridonosi kočenju stvaranja poduzetničke klime i nagomilavanju administrativnih barijera za kretanje kapitala u Republici Hrvatskoj?

Nekad je pri osnivanju trgovačkog društva bilo potrebno donijeti svu silu potvrda o tome da su podmirene obveze koje u konačnici nisu ispunjavale svoju svrhu jer je netko danas mogao predočiti potvrdu kako tvrtka nema nepodmirenih obveza, upisati se u sudski registar, a već sutra se zadužiti do grla. Zbog toga smo bili sretni kad smo tu odredbu uspjeli maknuti iz Zakona. Sada se slična odredba uslijed političkih pritisaka opet vratila, doduše nešto modificirana, jer nije više potrebno predočiti potvrdu već dati izjavu osnivača kod javnog bilježnika, pod prijetnjom kaznene odgovornosti ako ne odgovara stvarnom stanju, o tome da su podmirene obveze osnivača i društava u kojima ima udio određene veličine s naslova plaćanja poreza i doprinosa. Smatram kako se tu radi o pozitivnoj diskriminaciji stranaca koji nemaju takvih obveza u Hrvatskoj pa nemaju ni ograničenja u osnivanju društava ma kako oni i njihova društva bili zaduženi i imali nepodmirenih obveza u inozemstvu, osim ako imaju udjele u društvima u Hrvatskoj, i ograničenju slobode kretanja kapitala i ne bi me iznenadila reakcija Europske unije. Ne možete pregovarati s „figom u džepu“ naročito kada ona neće dati nikakve rezultate kao što je to bilo i ranije. Život će to opet pokazati – ne učimo ni na vlastitim iskustvima.

Za kraj, kako dugoročno vidite razvoj Republike Hrvatske? Što biste poručili studentima i mladim kolegama?

Rekao bih da dugoročno definitivno imamo šanse s obzirom na naš povoljan zemljopisni položaj i izvrsne prirodne i poljoprivredne mogućnosti koje omogućuju restrukturiranje nacionalne ekonomije da bude više proizvodno i izvozno orijentirana. Međutim, mjere ekonomske politike treba donositi tako da se njima potiče ono što se danas isplati. U ekonomiji je nužno predvidjeti nadolazeća stanja i njima se dinamički prilagođavati. Tu politika mora odigrati bitno drukčiju ulogu od one koju je iz raznih razloga pogrešno igrala posljednja dva desetljeća.

Što se naše struke tiče, mladim kolegama poručio bih kako kao pravnici moraju stalno raditi na sebi, tu nema stajanja. Oni su odgovorni da budu „u formi“ što će reći sposobni svakodobno odgovarati na stalno rastuće potrebe struke. Promjene su stalne i mora im se prilagođavati. Nadalje, morat će se specijalizirati, u nadolazećem vremenu nemoguće je biti pravnik opće prakse. Obrazovanjem i stalnim stjecanjem novih znanja i iskustava mora se probiti barijera straha i nesigurnosti koji su za struku pogubni. Onaj tko ne zna nije siguran, kad nije siguran tada se boji, a kad se boji tada se zatvara jer je siguran samo „u svom dvorištu“. To je pak kraj njegove stručnosti i najbolje je da „objesi kopačke o klin“ i bavi se nečim drugim. Zaključno, poručio bih im da se pridržavaju Ulpijanove maksime „Honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere“ jer je u njoj sadržana sva filozofija pravničke struke. Neka drže do svoga ugleda, jer od drugih mogu tražiti samo ono što pokazuju svojim primjerom pa i u privatnom životu kojeg nikada neće moći potpuno odvojiti od onog profesionalnog, takva je pravnička struka, uvijek rade samo po svojoj savjesti imuni na utjecaje sa strane ma koji oni bili jer iza svakog predmeta kojim će se baviti stajat će čovjek i nikada ne smiju smetnuti s uma da mu mogu pomoći ali ga i uništiti. To- lika je moć u rukama pravnika. Na kraju karijere ostat će sami sa svojom savješću i neka uvijek imaju pred očima da djeluju tako da im taj susret bude lak i ugodan.